

Rakowska, Barbara / Rakowski, Witold

Typologia miast i gmin województwa mazowieckiego pod względem wykształcenia ludności

---

Rocznik Żyrardowski 6, 285-323

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Barbara Rakowska, Witold Rakowski

Typologia miast i gmin województwa mazowieckiego pod względem wykształcenia ludności

Wstęp

Współcześnie coraz większą rolę w rozwoju gospodarczym przypisuje się czynnikowi ludzkiemu, a szczególnie jego umiejętnościom w wykorzystaniu zasobów ludzkich, produkcyjnych, kapitału. Dlatego tak ważną rolę odgrywa poziom wykształcenia społeczeństwa. Można założyć, że wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia zwiększają się umiejętności danego społeczeństwa w wykorzystaniu czynników wpływających na rozwój gospodarczy i na poprawę warunków życia. Zatem im względnie wyższy poziom wykształcenia mieszkańców danego miasta, gminy wiejskiej, tym lepiej, ponieważ jej ludność reprezentuje wyższe kwalifikacje i przejawia większą skłonność do dalszego kształcenia się, co w warunkach gospodarki opartej o wiedzę ma bardzo ważne znaczenie w rozwoju gospodarczym i w międzynarodowym podziale pracy¹. Dlatego celem artykułu jest przedstawienie zróżnicowania wykształcenia ludności poszczególnych miast i gmin wiejskich w 2002 r. na poziomie wyższym, policealnym, średnim i zasadniczym zawodowym. W końcowej części artykułu uwzględniając 3 poziomy wykształcenia dokonano typologii 84 miast² i 279 gmin pod tym względem. Materiałem wyjściowym do analizy poziomu wykształcenia były wyniki spisu powszechnego ludności dokonanego według stanu na 20 maja 2002 r.

---

¹ W. Kasperkiewicz, *W poszukiwaniu strategii innowacyjnej polskiej gospodarki*, (w:) J.L. Bednarczyk, S.J. Bukowski, W. Przybylska-Kapuścińska (red.), *Mechanizmy i źródła wzrostu gospodarczego*, Warszawa 2008.

² W analizie poszczególnych poziomów wykształcenia pominięto Warszawę, ale uwzględniono ją w załącznikach 1–4.

1. Różnice przestrzenne w rozmieszczeniu osób z wyższym wykształceniem

Średnio w kraju liczba osób z wyższym wykształceniem w 2002 r. przypadająca na tysiąc mieszkańców wynosiła 84 osoby, zaś w woj. mazowieckim 118 (łącznie z Warszawą³). Różnica w poziomie wykształcenia istnieje zarówno między miastami, jak i gminami wiejskimi.

Można sformułować taką hipotezę badawczą, że nasilenie osób z wyższym wykształceniem w poszczególnych miastach i gminach zależy od mobilności przestrzennej ludności, a ta jak udowodniono w poprzednim artykule od położenia, głównie względem Warszawy.

Spośród wszystkich miast woj. mazowieckiego najwyższym poziomem wykształcenia charakteryzowała się ludność Podkowy Leśnej, gdzie na tysiąc mieszkańców przypadało aż 290 osób, podczas gdy w Warszawie 209.

Miasta, w których przypadało poniżej 50 osób z wyższym wykształceniem na 1000 mieszkańców to:

• Głinojeck	49
• Wyśmierzyce	48
• Brok	47
• Kosów Lacki	45
• Łaskarzew	45
• Kałuszyn	42

Miast, w których na tysiąc mieszkańców przypadało poniżej 200 osób z wyższym wykształceniem, ale nie mniej niż 150 było 4. Należały do nich Piaseczno (185 osób), Łomianki (175), Józefów (150) i Konstancin-Jeziorna (150). Odpowiednio miast o liczbie osób z wyższym wykształceniem 125–149 było 8. Były to następujące miasta: Brwinów (149), Milanówek, Ożarów Maz., Piastów, Siedlce (129), Żąbki, Zielonka, Pruszków (125). W grupie miast, w których liczba mieszkańców z wyższym wykształceniem przypadająca na tysiąc mieszkańców przekraczała 125 osób tylko jedno z nich (Siedlce) leżało nieco dalej od Warszawy. W następnej grupie o liczbie 100–124 osoby z wyższym wykształceniem przypadające na tysiąc mieszkańców znajdowało się 16 ośrodków, w tym największe miasta woj. mazowieckiego: Radom (122), Płock (117), Legionowo (116), Ciechanów, Ostrołęka (115) oraz szereg miast powiatowych: Zwoleń (114), Mińsk Maz., (111), Garwolin, Grójec (108), Lipsko, Pułtusk (106), Grodzisk Maz.,

³ Patrz W. Rakowski, *Potencjał intelektualny województwa mazowieckiego*, (w:) *Procesy dostosowawcze województwa mazowieckiego do nowych warunków otoczenia*. Praca zbiorowa pod red. W. Rakowskiego, WSRL, Żyrardów 2005.

Otwock (103), Kozienice (102) i jedyne miasto, które nie pełniło funkcji powiatowej – Sulejówek. W pozostałych prawie wszystkich miastach powiatowych liczba osób z wyższym wykształceniem nie była niższa niż 80 osób, w tym przykładowo w Węgrowie wynosiła 83, w Szydłowcu i Żyrardowie 87 osób, w Żurominie, Sierpcu, Wołominie i Przasnyszu 91, Wyszkanie 95, Przasusze i Nowym Dworze Maz. 97, jedynie w Mławie liczba osób z wyższym wykształceniem nie przekroczyła 80.

Ze wszystkich miast woj. mazowieckiego najniższym nasileniem osób z wyższym wykształceniem charakteryzował się Kałuszyn (42) oraz szereg małych ośrodków takich jak Kosów Lacki (45), Łaskarzew, Zakroczym, Brok (47), Wyśmierzyce, Gliniojeck (patrz załącznik 1) (49), Drobin (50), Gąbin, Łochów, Pilawa (52), Wyszogród, Iłża, Mordy (58). Są to wszystkie małe miasteczka leżące na ogół poza strefą podmiejską Warszawy, charakteryzujące się wysoką zasiedziałością mieszkańców i bardzo niewielkim przyrostem rzeczywistym ludności. Tak więc w zakresie nasilenia osób z wyższym wykształceniem istnieją nie tylko duże różnice regionalne⁴, ale w samym regionie są one jeszcze większe, jeżeli podstawą analizy są mniejsze jednostki podziału terytorialnego. Różnica w liczbie osób z wyższym wykształceniem przypadająca na tysiąc mieszkańców między Podkową Leśną a Kałuszynem w 2002 r. była siedmiokrotna. Jeżeli za podstawę analizy przyjmujemy regiony, podregiony czy nawet powiaty różnice te będą o wiele mniejsze. Warto zauważyć, że nie tylko miasta leżące bliżej Warszawy charakteryzują się większym nasyceniem osób o wyższym wykształceniu, lecz także miasta o funkcjach powiatowych usytuowane poza strefą podmiejską stolicy, w tym zwłaszcza ośrodki, które do 1998 r. pełniły funkcje wojewódzkie. Z tych 5 miast pełniących funkcje wojewódzkie do 1998 r. mimo dużych różnic w liczbie mieszkańców między nimi liczba osób z wyższym wykształceniem była podobna, przy czym najwyższa była w Siedlcach (129) i Radomiu⁵ (122), a wyrównywana w pozostałych ośrodkach (115–117). Ciechanów, który miał w 2002 r. przeszło dwukrotnie mniej mieszkańców niż Płock, charakteryzował się podobną liczbą osób legitymujących się wyższym wykształceniem odnoszonym do tysiąca mieszkańców.

Ludność wiejska charakteryzuje się znacznie niższym poziomem wykształcenia w porównaniu z mieszkańcami miast. Średnio w 2002 r. na

⁴ Por. W. Rakowski, *Przestrzenne zróżnicowanie rozmieszczenia osób z wyższym wykształceniem w Polsce w latach 1988–2002*, (w:) K. Głębicka, M. Grewiński (red.), *Wokół polityki społecznej*, Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa 2008.

⁵ Na temat ludności Radomia patrz: B. Rakowska, *Współczesne społeczeństwo Radomia i Kielc*, „Studia nad regionem radomskim”, tom II, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego, Politechnika Radomska, Radom – Żyrardów 2006.

tyśiąc ludności miejskiej przypadało 161 osób (łącznie z Warszawą) z wykształceniem wyższym, podczas gdy odpowiednio wiejskiej 40 osób.

Względnie najwyższym poziomem wykształcenia charakteryzuje się ludność zamieszkała na wsi w strefie podmiejskiej Warszawy. W kolejności według stopnia nasycenia, były to następujące gminy:

1.	Michałowice	196
2.	Piaseczno	168
3.	Lesznowola	156
4.	Izabelin	137
5.	Nadarzyn	132
6.	Brwinów	129
7.	Łomianki	129
8.	Jabłonna	128
9.	Nieporęt	123
10.	Stare Babice	113
11.	Konstancin Jeziorna	98
12.	Raszyn	96
13.	Serock	75
14.	Wiązowna	70

Tabela 1. Liczba miast i gmin wiejskich w 2002 r. według liczby osób z wyższym wykształceniem przypadająca na tyśiąc mieszkańców

Lp.	Na tyśiąc mieszkańców przypadało osób z wyższym wykształceniem	Liczba	
		Miast	Gmin wiejskich
1	Do-20	-	45
2	20-29	-	128
3	30-39	1	48
4	40-49	9	25
5	50-59	7	14
6	60-69	6	5
7	70-79	3	2
8	80-89	16	-
9	90-99	13	2
10	100-124	15	2
11	125-149	8	5
12	150-199	4	3
13	200 i więcej	1	-
Razem		83	279

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji ze spisów powszechnych US w Warszawie 1993.

Ponadto w 5 gminach – Błonie (64), Ożarów Maz., Leszno, Tarczyn, Pomiechówek (60) liczba osób z wyższym wykształceniem przypadająca na tysiąc mieszkańców przekraczała 60 osób. W następnych 14 gminach leżących na ogół także w strefie podmiejskiej stolicy liczba osób z wyższym wykształceniem przypadająca na tysiąc mieszkańców kształtowała się w granicach 50–59 osób. Były to następujące gminy: Teresin i Czosnów (59), Celestynów, Słupno (pow. płocki), Wieliszew, Garbatka Letnisko (pow. kozienicki), Jaktorów, Grodzisk Maz. (55), Prażmów, Solec n. Wisłą (53), Radziejowice, Rzekuń (pow. ostrołęcki), Żabia Wola, Jedlnia-Letnisko (pow. radomski). Wśród tych gmin są takie, które leżą z dala od Warszawy, ale charakteryzują się wysokimi walorami przyrodniczymi, zlokalizowane w strefie podmiejskiej miast powiatowych (np. Rzekuń) bądź na ich terenie znajdują się szkoły średnie (Solec n. Wisłą). Również wśród 25 gmin charakteryzujących się nasyceniem osób z wyższym wykształceniem w granicach 40–49 osób są takie na terenie, których zlokalizowane są zakłady przemysłowe (Małkinia Górna, Wierzbica, Sarnaki, Winnica) szkoły średnie (Borkowice, Mrozy, Puszcza Mariańska), lub położone są w strefie podmiejskiej Warszawy (Błonie, Kampinos, Halinów, Góra Kalwaria, Pniewy, Belsk Duży, Wołomin) lub też leżą w sąsiedztwie większych miast powiatowych (Olszewo-Borki koło Ostrołęki, gm Siedlce, Zakrzew koło Radomia, gm. Przysucha, Ostrów Maz., Lipsko, Sońsk, Siemno, Garwolin) albo też pełnią funkcję rekreacyjną (Łąck, Wilga). Najniższym nasyceniem osób z wykształceniem wyższym charakteryzują się gminy leżące z dala od Warszawy i miast powiatowych a okalające najmniejsze ośrodki. W niektórych z nich liczba osób z wyższym wykształceniem przypadająca na tysiąc mieszkańców była niższa od 10 osób, np. gm. Kosów Lacki (9) a w wielu nie przekraczała 15 osób (gm. Wyśmierzyce, Stara Błotnica, Parysów, Żelechów, Chotcza, Brok (11), Szulborze Wielkie, Korytnica, Poświętne, Biezuń (11), Siemiątkowo Koziębrodzkie (13)) lub 20 osób (33 gminy). Najwięcej było gmin (tab. 1), w których liczba osób z wyższym wykształceniem na tysiąc mieszkańców przypadała od 20 do 29 osób (45,8%). Są to gminy w większości przypadków leżące na peryferiach woj. mazowieckiego (tab. 1) podobnie jak gminy o wyższym odsetku ludności wiejskiej utrzymującej się z rolnictwa.

Podsumowując można zauważyć, że niskiemu poziomowi wykształcenia mieszkańców miast towarzyszy na ogół także niski poziom wykształcenia ludności wiejskiej. Strefa wysokiego poziomu wykształcenia ludności rozciąga się wokół Warszawy. Wiąże się to nie tylko z samą dostępnością młodzieży do szkolnictwa wyższego, lecz także z napływem ludności z wyższym wykształceniem zarówno do Warszawy, jak i jej strefy podmiejskiej.

Różnice przestrzenne w rozmieszczeniu osób z wykształceniem policealnym

Na ogół istnieje taka zasada, że im większe nasycenie osób przypadające na tysiąc mieszkańców o wykształceniu wyższym, tym też więcej jest osób charakteryzujących się wykształceniem policealnym. W miastach na tysiąc mieszkańców przypadało od 71 osób z wykształceniem policealnym w Podkowie Leśnej do poniżej 20 osób w takich miastach jak Wyśmierzyce (19 osób), Kosów Lacki, Pilawa (29), Myszyniec (15 osób). Należy dodać, iż przeciętnie w całym woj. mazowieckim w 2002 r. przypadały 33 osoby na tysiąc mieszkańców z wykształceniem policealnym, w tym w miastach (łącznie z Warszawą) 42, zaś na wsi odpowiednio 16. Liczba osób z wykształceniem policealnym w poszczególnych miastach była znacznie niższa aniżeli z wykształceniem wyższym.

Miast o liczbie osób 20–29 z wykształceniem policealnym przypadająca na tysiąc mieszkańców było 11, i odpowiednio z nasileniem od 30–34 osób także 11, w następnej grupie 35–39 osób było najwięcej miast, bo 24, w przedziale 40–44 osób znalazło się 11 miast, w następnym przedziale było 10 miast (oraz Warszawa) i powyżej 50 osób na tysiąc mieszkańców znajdowało się 12 miast, z tego najwyższym nasileniem – prócz wspomnianej już Podkowy Leśnej – charakteryzowały się Łosice, Biezuń, Mogielnica, Nowe Miasto nad Pilicą, Garwolin (patrz tab. 2). Wśród miast o najwyższej liczbie osób z wykształceniem policealnym, przypadającym na tysiąc mieszkańców znajdują się zarówno ośrodki leżące blisko Warszawy (Piaseczno, Konstancin-Jeziorna, Podkowa Leśna), jak też w dużej odległości (Przysucha, Żuromin, Łosice, Chorzele, Biezuń) oraz takie, w których mieszka dużo osób z wyższym wykształceniem, jak i mało. Względnie duża liczba osób o wykształceniu policealnym mieszkająca w ośrodkach leżących z dala od Warszawy jest spowodowana utrudnioną dostępnością, zwłaszcza w przeszłości – do szkolnictwa wyższego a jednocześnie stwarzanym popytem na ten rodzaj wykształcenia na lokalnym rynku pracy.

Wśród miast o niskim nasileniu osób z wykształceniem policealnym (patrz tab. 2) znajdują się na ogół małe ośrodki w zdecydowanej większości leżące z dala od Warszawy. Niektóre z ośrodków charakteryzują się małą liczbą osób o wykształceniu policealnym awansowały do rangi miast dopiero po 1990 r., a więc nie było odpowiedniego popytu na taki poziom wiedzy. Wyjątek stanowią Halinów i Marki położone w strefie podmiejskiej Warszawy oraz Radom duże miasto, gdzie dostępność do szkolnictwa wyższego umożliwiła maturzystom podejmowanie studiów wyższych.

Można domniemywać, iż naukę w szkołach policealnych podejmowały osoby mające utrudniony dostęp do szkolnictwa wyższego, o czym

świadczy fakt, że takim poziomem wykształcenia w 2002 r. charakteryzowało się dużo osób liczących 40 lat i więcej. Zatem można sądzić, iż do 1995 r. wykształcenie policealne było substytutem wykształcenia wyższego I stopnia (inżynier, licencjat).

Tabela 2. Miasta według liczby osób z wykształceniem policealnym przypadających na tysiąc mieszkańców w 2002 r.

Na tysiąc mieszkańców przypada	Miasta
do 20 osób (4 miasta)	Myszyniec (15), Kosów Lacki (9), Pilawa, Wyśmierzyce
20–29 (11)	Pionki (21), Skaryszew, Zakroczym (23), Brok (24), Drobin (25), Gliniojeck, Radom (27), Raciąż, Halinów, Różan, Marki (29)
30–34 (11)	Mława (30), Kałuszyn, Tłuszcz, Kobyłka, Łaskarzew (31), Serock (32), Ożarów Maz., Ostrołęka (33), Nowy Dwór Maz., Pułtusk, Mszczonów (34)
35–39 (24)	Białobrzegi (35), Warka, Ostrów Maz. (36), Mordy, Wołomin (36), Wyszków, Żelechów, Kozienice, Żyrardów (37), Płock (37), Szydłowiec, Ząbki, Karczew, Gąbin (38), Nasielsk (39), Radzymin, Józefów, Błonie, Siedlce, Sierpc, Sochaczew, Sokołów Podl., Zwoleń, Sulejówek (39)
40–44 (11)	Łomianki (41), Płońsk, Ciechanów, Legionowo (42), Piastów, Gostynin (43), Grójec, Łochów, Zielonka, Góra Kalwaria, Otwock (44)
45–49 (10)	Milanówek (45), Grodzisk Mazowiecki (46), Wyszogród, Brwinów, Przasnysz (47), Pruszków (48), Lipsko (49), Iłża, Mińsk Maz., Węgrów
50–54 (6)	Przysucha (50), Żuromin, Maków Maz. (51), Piaseczno, Chozele, Konstancin-Jeziorna (54)
55–59 (3)	Garwolin (56), Nowe Miasto n. Pilicą (57), Mogielnica (58)
60 i więcej(3)	Biezuń (62), Łosice (65), Podkowa Leśna (71)

Znacznie niższe było w 2002 r. nasilenie osób z wykształceniem policealnym, przypadające na tysiąc mieszkańców wsi i nie przekraczało w poszczególnych gminach 42 osób (przykładowo w Warszawie wynosiło 46). Najwyższym nasileniem charakteryzowała się gmina Michałowice (pow. pruszkowski) oraz Piaseczno (35) i Mrozy (pow. miński), a także Brwinów (34), Jabłonna (33), Nieporęt (31), Lesznów (31), Izabelin (30), Leszno (30) leżące w strefie podmiejskiej Warszawy, jak również Solec n. Wisłą (33) i Siemno (30) w powiecie lipskim, na terenie których znajdują się szkoły średnie. Gmin, gdzie nasilenie osób o wykształceniu policealnym

kształtowało się w granicach 25–29 osób, było 14 i większość z nich znajduje się w strefie silnego oddziaływania Warszawy. Są to następujące gminy: Grodzisk Maz. (25), Cegłów (29), Celestynów (26), Góra Kalwaria, Konstancin-Jeziorna (27), Nadarzyn, Raszyn (27), Teresin (28), Łomianki i Ożarów Maz. (29), a także nieco dalej położone Sobolew (26), Szelków (29, pow. makowski). Już znacznie więcej było gmin, gdzie liczba osób z wykształceniem policealnym kształtowała się w przedziale 20–24 osoby na tysiąc mieszkańców (tab. 3). W tym przedziale znalazło się szereg gmin leżących niedaleko Warszawy jak też gminy leżące na peryferiach woj. mazowieckiego np. niektóre gminy pow. łosickiego, plockiego. Najwięcej jednak było gmin wiejskich, w których nasilenie osób z wykształceniem policealnym wynosiło 10–14 na tysiąc mieszkańców. Takie gminy znajdują się niemal we wszystkich powiatach, przy czym najwięcej ich było w pow. siedleckim, kozienickim, makowskim, sierpeckim i sokołowskim. Najmniej osób z wykształceniem policealnym przypadających na tysiąc mieszkańców było w dwóch gminach powiatu białobrzeskiego (Radzanów, Stara Błotnica), dwóch gminach pow. ostrołęckiego (Czarnia, Myszyniec) oraz w jednej gminie pow. zwoleńskiego (Tczów). W 50 gminach liczba osób z wykształceniem policealnym nie przekraczała 10 osób. Są to w większości gminy leżące poza większym oddziaływaniem ośrodków powiatowych, leżących peryferyjnie względem głównych szlaków transportowych. Uwzględniając większy wymiar przestrzenny to najmniej osób o wykształceniu policealnym było w powiatach białobrzeskim, ostrołęckim, zwoleńskim, kozienickim, radomskim, żuromińskim, ostrowskim, sokołowskim, sierpeckim, ciechanowskim. Z powiatów peryferyjnych dosyć dobrze pod tym względem wypadł powiat łosicki.

Tak więc w przypadku terenów wiejskich nasilenie osób z wykształceniem policealnym, podobnie jak i z wykształceniem wyższym, zależy od położenia względem Warszawy, ośrodków powiatowych, funkcji jaką pełni gmina w podsystemie osadniczym (patrz załącznik 2). Wyższym nasileniem osób o wykształceniu policealnym charakteryzują się w większości przypadków gminy okalające miasta, szczególnie powiatowe oraz gminy na terenie których zlokalizowane są szkoły średnie. W każdym razie rozpiętość w nasileniu osób z wykształceniem policealnym w gminach wiejskich była przeszło dziesięciokrotna (Stara Błotnica 4, Michałowice 41), podczas gdy w zakresie wykształcenia wyższego różnica ta była o wiele większa (np. Kosów Lacki – 9 osób, Brok 10, Stara Błotnica 15, Michałowice 196 osób). Skoro więc rośnie w rozwoju gospodarczym znaczenie kapitału ludzkiego, gminy charakteryzujące się względnie wyższym poziomem wykształcenia mieszkańców będą bardziej konkurencyjne w zakresie przyciągania inwestycji tworzących nowe miejsca pracy.

Tabela 3. Liczba gmin wiejskich w poszczególnych powiatach według nasilenia osób z wykształceniem policealnym w 2002 r.

Powiat	Liczba gmin	do 4 osób	5–9	10–14	15–19	20–24	25–29	30–34	powyżej 35 osób
Białobrzegi	6	2	2	2					
Ciechanów	8		3	4	1				
Garwolin	12		1	4	3	3	1		
Gostynin	4			1	3				
Grodzisk Maz.	4			2		1	1		
Grójec	10		1	4	5				
Kozienice	7		2	4	1				
Legionowo	4					2		2	
Lipsko	6		2		1	1		2	
Łosice	6				2	4			
Maków Maz.	9			5	2	1	1		
Mińsk Maz.	11			3	3	3	1		1
Mława	9		3	5	1				
Nowy Dwór Maz.	5			1	3	1			
Ostrołęka	11	2	4	5					
Ostrów Maz.	10		3	5	2				
Otwock	6		1	1	1	2	1		
Piaseczno	6				2		2	1	1
Płock	15		1	4	6	4			
Płońsk	10		1	5	3		1		
Pruszków	4						2	1	1
Przasnysz	6			3	3				
Przysucha	8		2	4	2				
Pułusk	7		1	3	2	1			
Radom	12		6	4	2				
Siedlce	13		1	9	2	1			
Sierpc	6		2	4					
Sochaczew	7			2	4		1		
Sokołów Podl.	8		2	6					
Szydłowiec	5		1	3	1				
Warszawa Zach.	7			1		2	2	2	
Węgrów	8			4	3		1		
Wołomin	8		2	3	2	1			
Wyszaków	6		3	2	1				
Zwoleń	5	1	3	1					
Żuromin	6		3	3					
Żyrardów	4			1	2	1			
Razem	279	5	50	108	63	28	14	8	3

Przestrzenne różnicowanie rozmieszczenia osób z wykształceniem średnim

Na tysiąc mieszkańców woj. mazowieckiego w 2002 r. przypadało 262 osoby z wykształceniem średnim (łącznie ogólnokształcące i zawodowe), a więc przeszło dwukrotnie więcej niż z wykształceniem wyższym (118 osób) i ośmiokrotnie więcej niż z wykształceniem policealnym (33 osoby). Liczba osób z wykształceniem średnim w poszczególnych miastach przypadająca na tysiąc mieszkańców kształtowała się od 179 osób w Wysmierzycach i nieco więcej w Bieżuniu, Skaryszewie, Drobinie, Pilawie, Glinojeku, Mogielnicy i Żelechowie (199 osób) do powyżej 300 w 24 miastach, w tym w Pruszkowie (337), Warszawie (341) i Piastowie (348 osób). Wśród miast o najwyższej liczbie osób przypadających na tysiąc mieszkańców znajdują się głównie ośrodki leżące blisko Warszawy (patrz tab. 4) i takie miasta powiatowe leżące dalej od stolicy, jak Płock, Mława, Kozienice, Szydłowiec. W grupie miast o natężeniu 275–299 osób z wykształceniem średnim znajduje się kilka ośrodków leżących w strefie podmiejskiej Warszawy (Konstancin-Jeziorna, Kobyłka, Góra Kalwaria, Ząbki, Marki, Tłuszcz), 2 ośrodki położone z dala od stolicy, które nie pełnią funkcji powiatowych (Pionki, Iłża), oraz aż 17 miast powiatowych (łącznie z Otwockiem i Żyrardowem znajdujących się w silnej strefie oddziaływania Warszawy). Jeśli dodamy do tego 14 miast powiatowych, w których liczba osób z wykształceniem średnim przekraczała 300 osób, dojdziemy do wniosku, że zdecydowana większość ośrodków powiatowych oraz miast leżących blisko Warszawy charakteryzowała się dużym nasyceniem tym poziomem wykształcenia mieszkańców. Tylko w takich miastach powiatowych jak Lipsko (272), Maków Maz. (269), Łosice, Żuromin, Wyszaków liczba osób z wykształceniem średnim wynosiła poniżej 275 osób, a w Węgrowie (248) nawet poniżej 250 osób. Ponadto niskim natężeniem osób o takim poziomie wykształcenia charakteryzowały się małe miasta leżące na peryferiach oddziaływania Warszawy, w tym miasta, które do tej rangi awansowały po 1990 r. Tak więc małe miasta leżące z dala od Warszawy charakteryzują się na ogół niskim natężeniem osób zarówno o wykształceniu wyższym, policealnym, jak też średnim (załącznik 1).

Tabela 4. Miasta o odpowiedniej liczbie osób o wykształceniu średnim przypadających na tysiąc mieszkańców w 2002 r.

Na tysiąc mieszkańców przypada:	Miasta
Poniżej 200 osób (10 miast)	Kosów Lacki (178), Wyśmierzyce (179), Biezuń (186), Zakroczym, Drobin, Pilawa (192), Głinojeck (196), Żelechów (199), Mogielnica (199), Skaryszew
200–224 (6)	Kałuszyn (205), Raciąż (211), Mordy, Wyszogród (216), Łaskarzew (219), Myszyniec (224)
225–249 (5)	Łochów (231), Nasielsk (238), Gąbin (243), Chorzele (245), Węgrów (248)
250–274 (13)	Żuromin (252), Radzymin (259), Wyszaków, Warka (260), Halinów (262), Łosice (263), Serock (265), Brok (265), Maków Maz. (269), Różan (269), Nowe Miasto n. Wisłą (271), Lipsko (271), Mszczonów (273)
275–299 (25)	Tłuszcz (276), Ostrów Maz. (277), Sierpc (279), Pułtusk (281), Płońsk (281), Gostynin (282), Góra Kalwaria (283), Ciechanów (284), Przasnysz (284), Przysucha (285), Marki, Ostrołęka (286), Iłża (287), Sochaczew (288), Ząbki, Białobrzegi (289), Pionki (289), Sokołów (290), Zwoleń (291), Kobyłka (293), Żyrardów (294), Radom (295), Otwock (297), Konstancin-Jeziorna (298), Siedlce (298),
300–324 (22)	Mława (300), Garwolin (302), Płock (303), Sulejówek (303), Nowy Dwór Maz. (303), Ożarów Maz. (304), Podkowa Leśna (304), Karczew (304), Koźnice (305), Piaseczno (305), Wołomin (306), Łomianki (307), Józefów (308), Brwinów (309), Błonie (309), Zielonka (312), Grodzisk Maz. (315), Mińsk Maz. (315), Szydłowiec (315), Grójec (323),
325–49 (2)	Pruszków (337), Piastów (348)

Na obszarze wiejskim woj. mazowieckiego na tysiąc mieszkańców przypadało od poniżej 100 osób z wykształceniem średnim w takich gminach, jak Czarnia (59), Kosów Lacki (70), Ceranów (84), Myszyniec, Strachówka, Poświętne, Szulborze Wielkie, Lutocin, Grabów nad Pilicą, Stromiec, Zaręby Kościelne (97) do powyżej 250 w takich gminach, jak Stare Babice (271), Jabłonna, Brwinów, Raszyn (289), Michałowice (308 osób). Tak więc gminy leżące bliżej Warszawy charakteryzują się wysokim natężeniem osób charakteryzujących się wykształceniem średnim. Nieco niższym natężeniem charakteryzują się gminy wiejskie otaczające ośrodki powiatowe, zwłaszcza o wysokich walorach przyrodniczych (np. Jedlnia-Letnisko koło Radomia, Radziejowice koło Żyrardowa, Pomiechówek koło Nowego Dworu) oraz gminy, na terenie których znajdują się szkoły średnie. Najmniej osób o wykształceniu średnim mieszka w gminach leżących peryferyjnie zarówno względem Warszawy, jak też ośrodków powiatowych. W sumie liczba gmin wiejskich o odpowiednim natężeniu osób z wykształceniem średnim przedstawiała się następująco:

poniżej 100 osób na tysiąc mieszkańców	13 (gmin)
100–124 osób na tysiąc mieszkańców	59
125–149 osób na tysiąc mieszkańców	86
150–174 osób na tysiąc mieszkańców	47

175–199 osób na tysiąc mieszkańców	41
200–224 osób na tysiąc mieszkańców	11
225–249 osób na tysiąc mieszkańców	14
250–274 osób na tysiąc mieszkańców	4
275 i więcej osób na tysiąc mieszkańców	4
Razem	279

Czyli najczęściej było takich gmin, gdzie na tysiąc mieszkańców przypadało 125–149 osób z wykształceniem średnim, a w następnej kolejności były gminy o jeszcze niższej liczbie. Tymczasem spośród 83 miast najczęściej było takich, gdzie to natężenie wynosiło 275–299 lub więcej. Dane te wskazują na różnice przestrzenne w rozmieszczeniu osób ze średnim wykształceniem, ale jednocześnie udowadniają, że w szeregu gmin wiejskich natężenie to było wyższe niż w wielu małych miastach.

Przestrzenne różnice w rozmieszczeniu osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym

Na tysiąc mieszkańców woj. mazowieckiego przypadały w 2002 r. 154 osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym, przy czym w miastach natężenie to było niższe (123) aniżeli na terenach wiejskich (210). Z ogółu miast najniższym natężeniem osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym przypadających na tysiąc mieszkańców charakteryzowała się Podkowa Leśna (41) i znacznie już wyższym Łomianki (106), Piaseczno (107), Konstancin-Jeziorna (117), Milanówek (126), Józefów (128), Brwinów, Piastów (139), Pruszków (140), a także dwa ośrodki leżące z dala od Warszawy, to jest Chorzele (128) i Brok (128). Najwięcej osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym było w takich miastach, jak: Żuromin (231), Mordy (221), Łochów (221), Kosów Lacki (220), Tłuszcz (218), Drobin (215), Zakroczym (215), Wyśmierzyce (213), Głinojeck (208), Raciąż (206), Nasielsk (200), Warka, Halinów, Gąbin (193), Żelechów, Łaskarzew, Pilawa (190), Wyszogród (184). Są to więc małe miasta w zdecydowanej większości leżące z dala od Warszawy, charakteryzujące się na ogół niewielką liczbą osób z wykształceniem wyższym. W ośrodkach powiatowych, poza wspomnianymi Białobrzegami (195), Żurominem, Piasecznem oraz Wyszkowem (193) i Węgrowem (186) liczba osób z wykształceniem zasadniczym przypadająca na tysiąc mieszkańców zamykała się w przedziale 150 osób (Legionowo (152), Radom (155)) do 180 (Kozienice). Natomiast w zdecydowanej większości gmin wiejskich liczba osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym przekraczała 200 do nawet 250 osób (tab. 5) (Gołymin, Lipowiec Kościelny, Wieczfnia Kościelna, Wiśniewo (276), Bulkowo, Mirów, Tłuszcz). Były też takie gminy, gdzie liczba osób z wykształceniem zawodowym była niewielka, np. gmina Załuski (93 osoby), Micha-

łowice (106), Brwinów (132), Piaseczno (133), Łomianki (141), Jabłonna (149), Łosice (149). W następnych 11 gminach leżących w różnych powiatach natężenie osób z wykształceniem zawodowym kształtowało się w granicach 150–174 osoby, a w 63 gminach nie przekraczało 200 osób.

Tabela 5. Liczba gmin (wiejskich) w poszczególnych powiatach woj. mazowieckiego wg liczby osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym przypadających na tysiąc mieszkańców

Gmina	Liczba gmin	do 100 osób	100–124	125–149	150–174	175–199	200–224	225–249	250–274 osób
Białobrzegi	6					1	3	2	
Ciechanów	8						4	3	1
Garwolin	12					2	6	4	
Gostynin	4					3	1		
Grodzisk Maz.	4					1	2	1	
Grójec	10					3	4	3	
Kozienice	7					1	3	3	
Legionowo	4			1	1	1		1	
Lipsko	6					2	4		
Łosice	6			1		5			
Maków Maz.	9				2	3	4		
Mińsk Maz.	11						3	8	
Mława	9						3	3	3
Nowy Dwór Maz.	5							5	
Ostrołęka	11				2	6	1	2	
Ostrów Maz.	10					2	5	3	
Otwock	6					1	2	3	
Piaseczno	6			1	1	2	1	1	
Płock	15				1	3	4	5	2
Płońsk	10	1					9		
Pruszków	4		1	1	1	1			
Przasnysz	6				1	2	3		
Przysucha	8				1	3	4		
Pułtusk	7					2	3	2	
Radom	12					4	3	5	
Siedlce	13					1	9	3	
Sierpc	6					4		2	
Sochaczew	7						2	5	
Sokołów Podl.	8					2	4	2	
Szydłowiec	5						2	2	1
Warszawa Zach.	7			1	1	2	3		
Węgrów	8						2	6	
Wołomin	8						2	5	1
Wyszków	6						1	5	
Zwoleń	5					2	2	1	
Żuromin	6					4	2		
Żyrardów	4						3	1	
Razem	279	1	1	5	11	63	104	86	8

Warto zauważyć, że w niektórych powiatach występują gminy, gdzie natężenie osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym zamyka się tylko np. w dwóch przedziałach (pow. Lipsko, Mińsk Maz., Płońsk, Sierpc, Węgrów, Wyszaków, Żuromin) oraz są takie powiaty, gdzie występują gminy o różnym natężeniu osób o takim poziomie wykształcenia (np. pow. Legionowo, Ostrołęka, Piaseczno, Płock, Pruszków). Zatem nawet na obszarze jednego powiatu poziom wykształcenia ludności wiejskiej może być bardzo zróżnicowany. Dotyczy to zarówno powiatów sąsiadujących z Warszawą, jak też leżących na peryferiach województwa. Należy sądzić, iż na takie zróżnicowanie wpływa nie tylko położenie poszczególnych gmin względem Warszawy, ośrodków powiatowych, dostępność przestrzena do szkolnictwa, lecz także preferencje poszczególnych społeczności lokalnych.

Podsumowanie

Dokonana analiza poziomu wykształcenia mieszkańców woj. mazowieckiego dowodzi, iż na przestrzenne rozmieszczenie osób z wyższym, policealnym, jak i średnim wykształceniem wpływa głównie Warszawa. W jej strefie silnego oddziaływania natężenie osób przypadające na tysiąc mieszkańców miast, jak i wsi o tych trzech poziomach wykształcenia jest wyższe niż na pozostałych terenach. Również ośrodki powiatowe oraz okalające je gminy charakteryzują się na ogół względnie wyższym poziomem wykształcenia ludności niż małe miasta leżące poza strefą podmiejską Warszawy i gminy oddalone od miast powiatowych lub okalające małe ośrodki miejskie. Różnica w poziomie wykształcenia ludności występuje nie tylko między ludnością miejską i wiejską, lecz także zróżnicowany jest poziom wykształcenia ludności miejskiej, jak i wiejskiej nawet tego samego powiatu. Przykładowo skrajne różnice (na tysiąc mieszkańców) w poszczególnych poziomach wykształcenia w miastach były następujące:

wyższe			
Podkowa Leśna	290 osób	Kałużyn	42
Warszawa	209	Kosów Lacki	45
Piaseczno	184	Łaskarzew	45
policealne			
Podkowa Leśna	71	Myszyniec	15
Łosice	65	Pilawa	19
Biezuń	62	Kosów Lacki	19
		Wyśmierzyce	19

średnie			
Piastów	348	Kosów Lacki	178
Warszawa	341	Wyśmierzyce	179
Pruszków	337	Drobin	186
Szydłowiec	315	Zakroczym	186
		Bieżeń	186
zasadnicze zawodowe			
Żuromin	231	Podkowa Leśna	41
Łochów	221	Warszawa	89
Mordy	221	Łomianki	106
Kosów Lacki	220	Piaseczno	107
Tłuszcz	218		
oraz na wsi:			
wyższe			
Michałowice	196	Kosów Lacki	9
Piaseczno	168	Brok	10
Lesznowola	157	Drobin	12
policealne			
Michałowice	41	Czarnia	4
Piaseczno	35	Radzanów	4
Brwinów	34	Stara Błotnica	4
średnie			
Michałowice	308	Czarnia	59
Raszyn	289	Kosów Lacki	70
Łomianki	271	Ceranów	84
zasadnicze zawodowe			
Wiśniewo	276	Załużki	93
Tłuszcz	264	Michałowice	106
Gołymin	252	Brwinów	132
Mirów	250	Piaseczno	133

Uwzględniając trzy poziomy wykształcenia, to jest wyższe, policealne i średnie odnoszone do tysiąca mieszkańców poszczególnych miast i gmin wiejskich można jednostki terytorialne uporządkować kolejno według zajmowanej pozycji od największego nasilenia do najmniejszego (metoda rang). To znaczy miasto (gmina wiejska), które pod względem wykształcenia ludności z wyższym wykształceniem przypadające na tysiąc mieszkańców zajmuje pierwsze miejsce, otrzymuje 1 punkt, zaś miasto zajmujące pod tym względem 45 pozycję otrzymuje 45 punktów. Suma punktów za wykształcenie wyższe, policealne i średnie pozwala uporządkować miasta

(załącznik 3) i gminy (załącznik 4) według syntetycznego wskaźnika wykształcenia⁶. Tak więc z ogółu miast woj. mazowieckiego pod względem sumarycznego poziomu wykształcenia pierwsze miejsce w 2002 r. zajmowała Podkowa Leśna zaś drugie Warszawa. Różnica między tymi miastami wynosiła tylko 1 punkt. Pozycję Warszawy obniża zajmowanie 13 miejsca ze względu na nasilenie osób z wykształceniem policealnym, a pozycję Podkowy Leśnej obniża zajmowanie 14 miejsca pod względem wykształcenia średniego (zał. 3). Spośród 22 miast zajmujących czołowe miejsca w rankingu tylko Siedlce, Płock i Garwolin leżą nieco dalej od Warszawy i zaledwie jedno miasto Zielonka (11 pozycja) usytuowana jest w paśmie Wołomińskim. Z miast powiatowych najgorsze pozycje zajmują Sierpc (51 pozycja), Ostrów Maz., Żuromin, Węgrów i Wyszaków (56). Od 57 miejsca do końcowego zajmują małe miasta, niepełniące funkcji powiatowych leżące na ogół z dala od Warszawy (wyjątek Halinów). Różnica w punktach między Podkową Leśną a Kosowem Lackim była prawie dziesięciokrotna, a więc można twierdzić, iż skrajna różnica w wykształceniu ludności między miastami woj. mazowieckiego jest dziesięciokrotna. Jeszcze większa różnica przestrzenna istnieje w wykształceniu ludności wiejskiej (załącznik 4). Czołowe miejsca (26 gmin) zajmują gminy przylegające do granic stolicy lub usytuowane blisko niej i co interesujące, że wśród tych 26 gmin nie ma żadnej z pasma Wołomińskiego. Dopiero na 37 pozycji uplasowała się gmina Wołomin a na 40 Małkinia Górna, na 75 gmina Radzymin, na 99 gmina Klembów i na 195 gmina Tłuszcz. Zatem w samej strefie podmiejskiej Warszawy istnieją duże różnice w wykształceniu zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej.

Końcowe miejsca w sumarycznym poziomie wykształcenia zajmuje ludność wiejska otaczająca małe miasta leżące na skraju woj. mazowieckiego oraz gminy leżące na skraju oddziaływania nie tylko Warszawy, lecz także miast powiatowych. Gminy, które zajmują końcowe miejsca pod względem poziomu wykształcenia ludności wiejskiej to Kosów Lacki (279 pozycja) w powiecie sokołowskim, Myszyniec i Czarnia w pow. ostrołęckim, Szulborze Wielkie w pow. ostrowskim, Strachówka, Poświętne w pow. wołomińskim, Ceranów w pow. sokołowskim, Stromiec w pow. białobrzeskim, Drobin w pow. płockim i Chotcza (270 pozycja) w pow. lipskim. Ludność miast i gmin charakteryzująca się dodatnim saldem migracji, a jednocze-

⁶ Jeżeli dane miasta otrzymały taką samą liczbę punktów (np. Grójec i Grodzisk Maz. po 43 punkty), wyższą pozycję otrzymywało miasto (gmina), które charakteryzowało się większym natężeniem osób z wykształceniem akademickim, a w następnej kolejności brano pod uwagę wykształcenie policealne.

śnie o wysokim odsetku mieszkańców napływowych odznacza się także wysokim poziomem wykształcenia. Na przeciwległym biegunie znajduje się ludność miast i gmin wiejskich dotknięte silnym odpływem ludzi młodych z dużym odsetkiem mieszkańców zasiedziały charakteryzuje się niskim poziomem wykształcenia.

Na tle tych rozważań nasuwa się szereg pytań. Na przykład czy poziom zróżnicowania w zakresie wykształcenia ludności poszczególnych miast i gmin wpływa na ich poziom gospodarczy i na tempo rozwoju ekonomicznego. Czy z punktu widzenia solidarności i spójności⁷ terytorialnej powinniśmy dążyć do wyrównywania różnic przestrzennych⁸ w zakresie wykształcenia i czy taki⁹ proces zachodził w przeszłości i zachodzi współcześnie w wyniku większej dostępności przestrzennej do szkolnictwa. Ważnym problemem jest też próba odpowiedzi na pytanie czy wraz z coraz większą liczbą osób uzyskujących wykształcenie formalnie wyższe następuje wzrost jakości wiedzy wyniesionej przez absolwentów i w jakiej mierze są oni przygotowani do ustawicznego kształcenia się.

---

⁷ K. Głąbicka (red.), *Spójność społeczno-ekonomiczna. Implikacje regionalne*, WSB, Radom 2004.

⁸ Por. W. Rakowski, *Przestrzenne zróżnicowanie rozmieszczenia osób z wyższym wykształceniem w Polsce w latach 1988–2002*, (w:) K. Głąbicka, M. Grewiński (red.), *Wokół polityki społecznej*, Polskie Towarzystwo Polityki Społecznej, Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP w Warszawie, Instytut Polityki Społecznej UW, Warszawa styczeń 2008.

⁹ Por. W. Rakowski, *Urbanizacja stref podmiejskich*, *Acta Universitas Lodziensis* – Folia geographica nr 5, Łódź 1985.

Załącznik 1. Liczba osób z wykształceniem wyższym, policealnym, średnim, zasadniczym zawodowym przypadająca na tysiąc mieszkańców poszczególnych miast (alfabetycznie) 2002 r.

Lp.	Nazwa miasta	Na tysiąc mieszkańców przypada osób z wykształceniem:				Powiat
		wyższe	policealne	średnie	zasadnicze zawodowe	
1	Białobrzegi	95	35	289	195	białobrzegi
2	Biezuń	74	62	186	168	żuromiński
3	Błonie	95	39	309	171	warszawski zach.
4	Brok	47	24	265	128	ostrowski
5	Brwinów	149	46	309	132	pruskowski
6	Chorzele	66	51	245	128	przasnyski
7	Ciechanów	116	41	284	162	ciechanowski
8	Drobin	50	25	186	215	płocki
9	Garwolin	110	56	302	160	garwoliński
10	Gąbin	81	38	243	193	płocki
11	Glinojęck	50	26	196	208	ciechanowski
12	Gostynin	86	43	282	165	gostyniński
13	Góra Kalwaria	82	44	283	158	piaseczyński
14	Grodzisk Maz.	104	46	315	162	grodziski
15	Grójec	108	43	320	163	grójecki
16	Halinów	82	29	262	195	miński
17	Iłża	103	49	287	157	radomski
18	Józefów	150	39	308	128	otwocki
19	Rałuszyn	42	31	205	199	miński
20	Karczew	87	38	304	194	otwocki
21	Kobyłka	88	31	293	174	włomiński
22	Konstancin-Jezioma	150	54	298	117	piaseczyński
23	Kosów Łącki	45	19	178	220	sokołowski
24	Kozienice	102	37	305	180	kozienicki
25	Legionowo	116	42	322	152	legionowski
26	Lipsko	106	49	271	164	lipski
27	Łaskarzew	45	31	219	194	garwoliński
28	Lochów	54	43	231	221	węgrowski
29	Łomianki	175	41	307	106	warszawski zach.
30	Łosice	91	65	263	147	łosicki

31	Maków Maz.	93	51	269	163	makowski
32	Marki	96	29	285	164	włomiński
33	Milanówek	142	45	323	126	grodziski
34	Mińsk Maz.	111	49	315	159	miński
35	Mława	77	30	300	176	mławski
36	Mogielnica	73	58	199	167	grójecki
37	Mordy	58	36	211	221	siedlecki
38	Mszczonów	63	34	273	183	żyrardowski
39	Myszyniec	67	15	224	158	ostrolęcki
40	Nasielsk	66	39	238	200	nowodworski
41	Nowe Miasto	88	57	271	158	grójecki
42	Nowy Dwór Maz.	97	34	303	172	nowodworski
43	Ostrolęka	115	33	286	164	ostrolęcki
44	Ostrów Maz.	87	36	277	178	ostrowski
45	Otwock	104	44	297	165	otwocki
46	Ożarów Maz.	139	32	304	148	warszawski zach.
47	Piaseczno	185	51	305	107	piaseczyński
48	Piastów	136	42	348	139	pruskowski
49	Pilawa	52	19	192	190	garwoliński
50	Pionki	90	21	289	178	radomski
51	Płock	117	37	303	163	płocki
52	Płońsk	91	41	281	171	płoński
53	Podkowa Leśna	290	71	304	41	grodziski

Załącznik 2. Liczba osób o odpowiednim wykształceniu przypadająca na tysiąc mieszkańców poszczególnych gmin wiejskich w 2002 r. (w porządku alfabetycznym)

Nazwa gminy	Liczba mieszkańców w 2002 r.	Na tysiąc mieszkańców przypada osób z wykształceniem:				Powiat
		wyższe	policealne	średnie	zasadnicze zawodowe	
Andrzejowo	4604	19	11	116	226	ostrowski
Baboszewo	7976	28	18	154	202	płoński
Baranowo	6899	27	11	113	177	ostrołęcki
Baranów	4846	34	14	178	240	grodziski
Belsk Duży	6825	48	20	232	196	grójecki
Białobrzegi	2910	24	10	135	233	białobrzegi
Bielany	4097	24	10	127	245	sokołowski
Bielsk	8896	33	17	151	234	płocki
Biezuń	3488	11	9	132	178	żuromiński
Błędów	8055	30	13	177	232	grójecki
Błonie	7424	64	21	227	200	warszawski zach.
Bodzanów	8388	24	23	156	222	płocki
Boguty-Pianki	3017	26	10	131	237	ostrowski
Borkowice	4759	41	15	198	176	przysuski
Borowie	5144	26	16	141	235	garwoliński
Brańszczyk	8447	26	16	129	249	wyszkowski
Brochów	4293	35	16	168	208	sochaczewski
Brok	954	10	11	113	220	ostrowski
Brudzeń Duży	7756	28	10	141	233	płocki
Brwinów	9086	129	34	282	132	pruskowski
Bulkowo	6080	22	11	111	255	płocki
Cegłów	6453	34	29	188	202	miński
Celestynów	10878	56	26	247	214	otwocki
Ceranów	2662	19	6	85	192	sokołowski
Chlewiska	6405	27	19	137	215	sztydlowiecki
Chorzele	7558	17	10	111	155	przasnyski
Chotcza	2778	15	9	96	202	lipski
Chynów	9265	31	17	180	240	grójecki
Ciechanów	5712	29	13	168	213	ciechanowski
Ciepielów	6065	30	10	131	205	lipski
Czarnia	2674	21	4	59	183	ostrołęcki
Czernice Borowe	4139	20	17	157	209	przasnyski
Czerwin	5425	33	11	183	189	ostrołęcki
Czerwińsk n. Wisłą	8019	26	15	142	205	płoński
Czerwotka	2657	25	13	144	191	makowski
Czosnów	8443	59	17	193	232	nowodworski
Dąbrówka	6742	26	15	137	216	wołomiński
Dębe Wielkie	8046	32	17	203	235	miński
Długosiodło	7821	28	12	110	234	wyszkowski
Dobre	6001	22	15	140	241	miński
Domanice	2775	17	11	124	218	siedlecki

Drobin	5703	12	8	100	224	płocki
Dzierżąźnia	3998	21	15	130	214	płoński
Dzierzgowo	3544	21	7	123	209	mławski
Garbatka-Let.	5376	54	17	198	226	kozienicki
Garwolin	11721	44	24	195	217	garwoliński
Gąbin	4091	25	16	146	198	płocki
Gielniów	4942	24	11	131	221	przysuski
Gliniojeck	4957	16	7	109	221	ciechanowski
Głowaczów	7534	21	8	112	221	kozienicki
Gniewoszów	4357	28	14	141	217	kozienicki
Gołmin-Osrodek	4044	21	11	139	252	ciechanowski
Gostynin	11980	30	17	140	210	gostyniński
Goszczyn	2946	28	15	197	189	grójecki
Goworowo	8844	24	8	117	227	ostrołęcki
Gozdowo	6134	24	11	125	237	sierpecki
Góra Kalwaria	12653	48	30	204	215	piaseczyński
Górzno	6176	25	22	171	209	garwoliński
Gózd	7727	25	9	129	232	radomski
Grabów n. Pilicą	3721	18	8	98	188	kozienicki
Grębków	4736	18	11	107	247	węgrowski
Grodzisk Mazowiecki	9259	54	25	229	197	grodziski
Grójec	8014	37	16	213	217	grójecki
Grudusk	3985	31	14	175	241	ciechanowski
Gzy	4159	31	12	145	232	pułtuski
Halinów	8511	44	15	207	226	miński
Huszew	3127	17	15	116	182	łosicki
Iłów	6380	33	14	140	241	sochaczewski
Iłża	10489	28	15	171	188	radomski
Izabelin	9509	137	30	242	150	warszawski zach.
Jabłonna	10225	128	33	281	149	legionowski
Jablonna Lacka	5240	28	13	131	195	sokołowski
Jadów	7842	26	12	116	234	wołomiński
Jaktorów	9575	55	24	221	202	grodziski
Jakubów	5040	28	15	154	244	miński
Jasieniec	5414	36	13	173	231	grójecki
Jastrząb	4992	33	15	186	222	sztydlowiecki
Jastrzębia	6279	26	10	145	232	radomski
Jedlińsk	12976	33	7	143	195	radomski
Jedlnia-Let	10774	51	15	225	194	radomski
Jednorozec	7306	22	13	124	187	przasnyski
Joniec	2623	29	13	148	219	płoński
Kadzidło	10902	32	9	153	187	ostrołęcki
Kałużyn	3362	21	17	122	231	miński
Kampinos	3956	46	15	188	206	warszawski zach.
Karczew	5602	28	12	177	250	otwocki
Kamiewo	5490	33	20	148	225	makowski
Kazanów	4786	25	10	118	187	zwoleniński
Klembów	8555	29	14	169	237	wołomiński
Klów	3662	26	8	102	210	przysuski
Koźbiel	8042	31	17	186	246	otwocki
Konstancin-Jeziorna	6234	98	27	220	181	piaseczyński

Korczew	3152	18	15	116	191	siedlecki
Korytnica	6961	15	12	103	221	węgrowski
Kosów Lacki	4703	9	7	70	239	sokołowski
Kotuń	8428	29	22	165	221	siedlecki
Kowala	10085	34	11	177	230	radomski
Kozienice	11646	28	12	179	227	kozienicki
Krasne	3977	30	17	148	214	przasnyski
Krasnosielc	6711	35	13	156	164	makowski
Krzynowłoga Mała	3672	29	12	154	193	przasnyski
Kuczbork-Osada	5158	31	15	152	176	żuromiński
Łatowicz	5681	23	20	138	246	miński
Lelis	8057	24	7	118	227	ostrołęcki
Leoncin	5059	32	16	164	226	nowodworski
Leszno	8121	63	30	221	202	warszawski zach.
Lesznowola	13693	157	31	250	153	piaseczyński
Lipowiec Kościelny	5191	17	9	136	259	mławski
Lipsko	5907	40	18	173	213	lipski
Liw	7813	27	17	132	228	węgrowski
Lubowidz	7507	25	12	123	191	żuromiński
Lutocin	4763	22	10	89	210	żuromiński
Łaskarzew	5479	21	12	134	231	garwoliński
Łąck	4817	42	24	170	207	płocki
Łochów	11065	24	16	142	238	węgrowski
Łomianki	5604	129	26	271	141	warszawski zach.
Łosice	4115	24	21	192	149	łosicki
Łyse	7918	22	11	110	154	ostrołęcki
Maciejowice	7489	27	15	134	206	garwoliński
Magnuszew	6618	24	12	117	216	kozienicki
Mała Wieś	6508	27	19	149	194	płocki
Małkinia Górna	12355	44	15	196	215	ostrowski
Miastków Kościelny	5127	25	13	124	238	garwoliński
Michałowice	14156	196	41	308	106	pruszkowski
Miedzna	4311	27	16	119	230	węgrowski
Mińsk Mazowiecki	12514	37	21	186	244	miński
Mirów	4523	19	11	116	250	szydłowiecki
Młodzieszyn	5567	22	16	138	230	sochaczewski
Młynarze	1798	26	12	144	195	makowski
Mochowo	6378	21	9	124	238	sierpecki
Mogielnica	6896	20	15	137	204	grójecki
Mokobody	5371	22	10	145	235	siedlecki
Mordy	4705	22	15	128	220	siedlecki
Mrozy	8815	43	35	188	211	miński
Mszczonów	4624	20	12	142	216	żyrdowski
Myszyniec	7288	14	3	87	168	ostrołęcki
Nadarzyn	9382	132	27	249	158	pruszkowski
Naruszewo	6796	20	14	103	216	płoński
Nasielsk	11832	23	14	147	244	nowodworski
Nieporęt	11998	123	31	264	170	legionowski
Nowa Sucha	5835	35	18	179	228	sochaczewski
Nowe Miasto	4756	32	29	134	210	płoński
Nowe Miasto n. Pilicą	4578	20	8	120	189	grójecki

Nowy Duninów	3922	31	13	133	225	płocki
Nur	3555	25	10	103	203	ostrowski
Obyte	4910	31	16	124	189	pułtusk
Odrzywót	4195	38	13	135	162	przysuski
Ojrzeń	4389	18	10	115	241	ciechanowski
Olszanka	3343	23	21	138	194	łosicki
Olszewo-Borki	8758	46	12	174	201	ostrolęcki
Opinogóra-Górna	6014	27	10	168	216	ciechanowski
Orońsko	5698	31	8	118	226	sztybowiecki
Osieck	3499	26	8	171	232	otwocki
Ostrów Mazowiecka	12885	41	16	151	191	ostrowski
Ożarów Mazowiecki	12640	64	29	254	195	warszawski zach.
Pacyna	4129	27	14	120	193	gostyniński
Paprotnia	2850	19	9	141	220	siedlecki
Parysów	4143	13	10	113	196	garwoliński
Piaseczno	21392	168	35	249	133	piaseczyński
Piława	6362	25	19	192	260	garwoliński
Pionki	9773	35	10	169	223	radomski
Platerów	5266	23	22	131	198	łosicki
Płoniawy-Bramura	6011	29	20	161	203	makowski
Płońsk	6901	21	12	149	222	płoński
Pniewy	4569	42	12	174	203	grójcki
Pokrzywnica	4707	34	13	162	205	pułtusk
Policzna	6080	24	12	125	218	zwoleński
Pomiechówek	8878	59	22	229	228	nowodworski
Poświętne	5994	14	12	89	236	wołomiński
Potworów	4360	20	7	95	188	przysuski
Prażmów	7844	54	18	199	230	piaseczyński
Promna	5752	24	12	137	231	białobrzegi
Przasnysz	7268	18	17	144	213	przasnyski
Przesmyki	3817	20	10	125	202	siedlecki
Przyłęk	6648	18	7	125	213	zwoleński
Przysucha	6458	41	19	170	203	przysuski
Przytyk	7006	20	7	130	202	radomski
Pułtusk	4441	39	14	179	214	pułtusk
Puszcza Mariańska	8349	48	16	176	219	żyrardowski
Raciąż	9019	17	8	121	214	płoński
Radzanowo	7003	33	15	159	255	płocki
Radzanów	3889	22	4	118	218	białobrzegi
Radzanów	3716	23	12	133	223	mławski
Radziejowice	4549	52	24	174	205	żyrardowski
Radzymin	10834	30	15	180	229	wołomiński
Raszyn	19320	96	28	289	175	pruszkowski
Regimin	4957	28	18	154	229	ciechanowski
Repki	6050	27	12	141	203	sokołowski
Rościszewo	4350	17	14	123	192	sierpecki
Różan	1759	19	12	164	221	makowski
Rusinów	4545	23	10	124	216	przysuski
Rybno	3585	26	13	165	244	sochaczewski
Rząśnik	6711	28	7	107	247	wyszkowski
Rzeczniów	4978	36	21	146	207	lipski
Rzekuń	8659	51	13	206	183	ostrolęcki
Rzewnie	2795	22	11	143	161	makowski

Sabnie	4179	23	10	145	217	sokołowski
Sadowne	6438	30	27	106	222	węgrowski
Sanniki	6757	33	16	162	198	gostyniński
Samaki	5435	40	23	158	190	łosicki
Serock	7366	75	21	222	195	legionowski
Sieciechów	4232	36	14	185	213	koziński
Siedlce	15166	46	18	211	218	siedlecki
Siemiątkowo Koziebrodzkie	3725	13	6	104	210	żuromiński
Siennica	7054	34	22	188	216	miński
Siemno	6605	40	30	173	198	lipski
Sierpc	7138	22	12	162	190	sierpecki
Skaryszew	9106	22	6	132	211	radomski
Skórzec	7108	18	10	114	224	siedlecki
Ślubice	4643	20	17	112	190	płocki
Ślupno	4474	55	24	175	217	płocki
Sobienie-Jeziory	6277	31	20	182	223	otwocki
Sobolew	8298	35	26	165	216	garwoliński
Sochaczew	8308	29	18	185	230	sochaczewski
Sochocin	5849	35	18	161	216	płoński
Sokołów Podlaski	6275	25	15	184	206	sokołowski
Solec n. Wisłą	6344	53	33	184	177	lipski
Somińska	5590	24	9	113	221	wyszkowski
Sońsk	8180	44	12	173	201	ciechanowski
Stanisławów	6227	29	17	151	233	miński
Stara Biała	9229	38	14	186	235	płocki
Stara Błotnica	5213	15	4	116	208	białobrzegi
Stara Kornica	5108	26	18	132	186	łosicki
Stare Babice	13915	113	23	250	179	warszawski zach.
Starożyby	7645	24	17	121	233	płocki
Stary Lubotyń	4085	20	11	109	196	ostrowski
Sterdyń	4834	28	13	121	206	sokołowski
Stoczek	5407	18	13	112	240	węgrowski
Strachówka	3219	16	9	74	219	włomiński
Stromiec	5782	18	5	94	194	białobrzegi
Strzegowo	8084	26	18	135	217	mławski
Stupsk	5133	19	10	159	230	mławski
Suchożebry	4707	21	12	149	232	siedlecki
Sypniewo	3607	29	17	155	188	makowski
Szczawin Kościelny	5403	23	16	147	183	gostyniński
Szczutowo	4476	24	12	130	192	sierpecki
Szelków	3780	32	28	156	200	makowski
Szreńsk	4603	23	10	125	238	mławski
Szulborze Wielkie	1938	14	9	86	219	ostrowski
Szydłowiec	7269	23	12	132	235	szymborski
Szydłowo	4686	23	12	138	245	mławski
Świercze	4804	22	19	143	238	pultuski
Tarczyn	10237	61	18	242	192	piaseczyński
Tczów	4906	23	5	131	228	zwoleniński
Teresin	11037	59	28	211	219	sochaczewski
Tłuszcz	11125	19	8	138	264	włomiński
Trojanów	7942	30	13	143	235	garwoliński
Troszyn	4929	29	6	162	190	ostrołęcki

Warka	8084	29	11	186	204	grójecki
Wąsewo	4698	19	12	122	214	ostrowski
Wiązowna	9302	70	22	230	195	otwocki
Wiecznia Kościelna	4145	18	11	121	256	mławski
Wieliszew	7961	55	21	233	225	legionowski
Wieniawa	5610	27	10	146	187	przysuski
Wierzbita	10137	40	13	177	225	radomski
Wierzbo	3300	20	11	112	228	węgrowski
Wilga	5253	41	21	179	199	garwoliński
Winnica	4126	41	20	156	200	pułtuski
Wisitki	9305	27	17	176	227	żyrardowski
Wiśniew	5879	19	13	144	212	siedlecki
Wiśniewo	5238	19	13	125	276	mławski
Wodynie	4975	22	17	135	210	siedlecki
Wolanów	8040	27	8	138	235	radomski
Wołomin	11954	39	20	211	233	wołomiński
Wyszaków	10542	30	13	131	247	wyszakowski
Wyszogród	3333	21	20	133	206	płocki
Wysmierzyce	2055	13	9	112	211	białobrzegi
Zabrodzie	5654	34	10	126	234	wyszakowski
Zakroczym	3003	21	15	155	225	nowodorski
Zakrzew	10499	41	10	176	179	radomski
Załuski	5536	25	14	128	93	płoński
Zareby Kościelne	3933	24	8	97	226	ostrowski
Zatony	4898	29	8	136	190	pułtuski
Zawidz	7157	21	8	135	192	sierpecki
Zbuczyn Poduchowny	10132	23	11	149	228	siedlecki
Zwoleń	7063	21	9	150	192	zwoleński
Żabia Wola	5909	51	15	165	211	grodziski
Żelechów	4487	14	12	106	224	garwoliński
Żuromin	5760	17	11	105	183	żuromiński

Załącznik 3. Kolejność miast według syntetycznego wskaźnika wykształcenia ludności w 2002 r.

Lp.	Miasto	Wykształcenie			Ranga sumaryczna	Ranga uśredniona
		Wyższe	Policealne	Średnie		
1	Podkowa Leśna	1	1	14	16	5,33
2	Warszawa	2	13	2	17	5,67
3	Piaseczno	3	8	13	24	8,00
4	Milanówek	7	14	4	25	8,33
5	Piastów	9	17	1	27	9,00
6	Pruszków	13	11	3	27	9,00
7	Brwinów	6	13	9	28	9,33
8	Konstancin-Jeziorna	5	7	18	30	10,00
9	Łomianki	4	18	11	33	11,00
10	Józefów	5	19	10	34	11,33
11	Zielonka	12	16	8	36	12,00
12	Mińsk Maz.	19	10	7	36	12,00
13	Legionowo	16	17	5	38	12,67
14	Garwolin	20	6	16	42	14,00
15	Grójec	21	16	6	43	14,33
16	Grodzisk Maz.	23	13	7	43	14,33
17	Siedlce	10	19	18	47	15,67
18	Ożarów Maz.	8	26	14	48	16,00
19	Płock	15	21	15	51	17,00
20	Sulejówek	20	19	15	54	18,00
21	Błonie	28	19	9	56	18,67
22	Otwock	23	15	19	57	19,00
23	Kozienice	25	21	13	59	19,67
24	Ząbki	11	20	29	60	20,00
25	Zwoleń	18	19	23	60	20,00
26	Szydłowiec	33	20	7	60	20,00
27	Iłża	24	10	27	61	20,33
28	Ciechanów	16	18	30	64	21,33

29	Przysucha	26	9	29	64	21,33
30	Wołomin	30	22	12	64	21,33
31	Radom	14	31	20	65	21,67
32	Nowy Dwór Maz.	26	24	15	65	21,67
33	Karczew	33	20	14	67	22,33
34	Ostrołęka	17	25	28	70	23,33
35	Lipsko	22	10	38	70	23,33
36	Przasnysz	30	12	30	72	24,00
37	Łosice	30	2	41	73	24,33
38	Nowe Miasto	32	5	38	75	25,00
39	Sokolów Podlaski	32	19	24	75	25,00
40	Żyrardów	33	21	21	75	25,00
41	Białobrzegi	28	23	25	76	25,33
42	Maków Maz.	29	8	39	76	25,33
43	Pułtusk	22	24	33	79	26,33
44	Sochaczew	35	19	26	80	26,67
45	Płońsk	30	18	33	81	27,00
46	Kobyłka	32	27	22	81	27,00
47	Gostynin	34	16	32	82	27,33
48	Góra Kalwaria	37	15	31	83	27,67
49	Mława	39	28	17	84	28,00
50	Marki	27	29	29	85	28,33
51	Sierpc	36	19	34	89	29,67
52	Ostrów Maz.	33	22	35	90	30,00
53	Żuromin	36	9	45	90	30,00
54	Pionki	31	36	25	92	30,67
55	Węgrów	36	10	46	92	30,67
56	Wyszaków	28	21	44	93	31,00
57	Serock	31	26	40	97	32,33
58	Chorzele	44	8	47	99	33,00
59	Radzymin	37	19	44	100	33,33
60	Mogielnica	41	4	57	102	34,00
61	Różan	35	29	39	103	34,33

62	Biezuń	40	3	60	103	34,33
63	Gąbin	38	20	48	106	35,33
64	Mszczonów	45	24	37	106	35,33
65	Halinów	37	29	42	108	36,00
66	Warka	42	23	43	108	36,00
67	Tłuszcz	47	27	36	110	36,67
68	Wyszogród	45	13	53	111	37,00
69	Nasielsk	44	19	49	112	37,33
70	Łochów	49	16	50	115	38,33
71	Żelechów	43	21	57	121	40,33
72	Mordy	48	22	54	124	41,33
73	Brok	53	34	40	127	42,33
74	Raciąż	46	30	54	130	43,33
75	Myszyniec	43	39	51	133	44,33
76	Łaskarzew	54	27	52	133	44,33
77	Kałużyn	55	27	55	137	45,67
78	Glińnojeck	51	32	58	141	47,00
79	Skaryszew	48	38	56	142	47,33
80	Drobin	51	33	60	144	48,00
81	Zakroczym	50	35	60	145	48,33
82	Piława	50	37	59	146	48,67
83	Wyśmierzyce	52	37	61	150	50,00
84	Kosów Lacki	54	37	62	153	51,00
85	Tarczyn	56	40	63	159	53,00

Załącznik 4. Kolejność gmin z ludnością wiejską według syntetycznego wskaźnika wykształcenia w 2002 r.

Lp.	Gmina	Wykształcenie			Ranga sumaryczna	Ranga uśredniona
		Wyższe	Policealne	Średnie		
1	Michałowice	1	1	1	3	1,00
2	Brwinów	6	3	3	12	4,00
3	Piaseczno	2	2	9	13	4,33
4	Jabłonna	7	4	4	15	5,00
5	Lesznowola	3	5	8	16	5,33
6	Nieporęt	8	5	6	19	6,33
7	Izabelin	4	6	11	21	7,00
8	Łomianki	6	10	5	21	7,00
9	Raszyn	11	8	2	21	7,00
10	Nadarzyn	5	9	9	23	7,67
11	Ożarów Mazowiecki	14	7	7	28	9,33
12	Stare Babice	9	13	8	30	10,00
13	Celestynów	18	10	10	38	12,67
14	Konstancin-Jeziorna	10	9	20	39	13,00
15	Leszno	15	6	19	40	13,33
16	Wiązowna	13	14	14	41	13,67
17	Serock	12	15	18	45	15,00
18	Błonie	14	15	16	45	15,00
19	Tarczyn	16	18	11	45	15,00
20	Pomieczówek	17	14	15	46	15,33
21	Wieliszew	19	15	12	46	15,33
22	Grodzisk Mazowiecki	20	11	15	46	15,33
23	Teresin	17	8	22	47	15,67
24	Jaktorów	19	12	19	50	16,67
25	Belsk Duży	24	16	13	53	17,67
26	Góra Kalwaria	24	6	25	55	18,33
27	Jedlnia-Let.	23	21	17	61	20,33
28	Solec n. Wisłą	21	4	37	62	20,67

29	Mrozy	27	2	34	63	21,00
30	Prażmów	20	18	27	65	21,67
31	Siedlce	25	18	22	65	21,67
32	Garbatka-Let.	20	19	28	67	22,33
33	Czosnów	17	19	32	68	22,67
34	Garwolin	26	12	31	69	23,00
35	Wołomin	31	16	22	69	23,00
36	Rzekuń	23	23	24	70	23,33
37	Halinów	26	21	23	70	23,33
38	Grójec	33	20	21	74	24,67
39	Słupno	19	12	45	76	25,33
40	Małkinia Górna	26	21	30	77	25,67
41	Cegłów	36	7	34	77	25,67
42	Borkowice	29	21	28	78	26,00
43	Radziejowice	22	12	46	80	26,67
44	Kampanos	25	21	34	80	26,67
45	Sienno	30	6	47	83	27,67
46	Mińsk Mazowiecki	33	15	35	83	27,67
47	Dębe Wielkie	38	19	26	83	27,67
48	Siennica	36	14	34	84	28,00
49	Wilga	29	15	41	85	28,33
50	Puszcza Mariańska	24	20	44	88	29,33
51	Łąck	28	12	49	89	29,67
52	Stara Biała	32	22	35	89	29,67
53	Sieciechów	34	22	36	92	30,67
54	Goszczyn	42	21	29	92	30,67
55	Jastrząb	37	21	35	93	31,00
56	Koźbiel	39	19	35	93	31,00
57	Pułtusk	31	22	41	94	31,33
58	Nowa Sucha	35	18	41	94	31,33
59	Sobienie-Jeziory	39	16	39	94	31,33
60	Łosice	46	15	33	94	31,33
61	Olszewo-Borki	25	24	46	95	31,67

62	Przysucha	29	17	49	95	31,67
63	Lipsko	30	18	47	95	31,67
64	Sochaczew	41	18	36	95	31,67
65	Piława	45	17	33	95	31,67
66	Żabia Wola	23	21	52	96	32,00
67	Wierzbica	30	23	43	96	32,00
68	Sońsk	26	24	47	97	32,33
69	Sobolew	35	10	52	97	32,33
70	Pniewy	28	24	46	98	32,67
71	Chynów	39	19	40	98	32,67
72	Zakrzew	29	26	44	99	33,00
73	Samaki	30	13	57	100	33,33
74	Baranów	36	22	42	100	33,33
75	Czerwin	37	25	38	100	33,33
76	Radzymin	40	21	40	101	33,67
77	Warka	41	25	35	101	33,67
78	Sokołów Podlaski	45	21	37	103	34,33
79	Winnica	29	16	59	104	34,67
80	Jasieniec	34	23	47	104	34,67
81	Kowala	36	25	43	104	34,67
82	Szelków	38	8	59	105	35,00
83	Brochów	35	20	51	106	35,33
84	Grudusk	39	22	45	106	35,33
85	Błędów	40	23	43	106	35,33
86	Wiskitki	43	19	44	106	35,33
87	Kotuń	41	14	52	107	35,67
88	Kozienice	42	24	41	107	35,67
89	Górzno	45	14	48	107	35,67
90	Sochocin	35	18	55	108	36,00
91	Karczew	42	24	43	109	36,33
92	Pionki	35	26	50	111	37,00
93	Sanniki	37	20	54	111	37,00
94	Leoncin	38	20	53	111	37,00

95	Ilża	42	21	48	111	37,00
96	Płoniawy-Bramura	41	16	55	112	37,33
97	Ostrów Mazowiecka	29	20	64	113	37,67
98	Pokrzywnica	36	23	54	113	37,67
99	Klembów	41	22	50	113	37,67
100	Radzanowo	37	21	56	114	38,00
101	Ciechanów	41	23	51	115	38,33
102	Krasnosielc	35	23	59	117	39,00
103	Rzeczniów	34	15	69	118	39,33
104	Bodzanów	46	13	59	118	39,33
105	Rybno	44	23	52	119	39,67
106	Karniewo	37	16	67	120	40,00
107	Bielsk	37	19	64	120	40,00
108	Sypniewo	41	19	60	120	40,00
109	Opinogóra Górna	43	26	51	120	40,00
110	Osieck	44	28	48	120	40,00
111	Baboszewo	42	18	61	121	40,33
112	Regimin	42	18	61	121	40,33
113	Kuczborck-Osada	39	21	63	123	41,00
114	Stanisławów	41	19	64	124	41,33
115	Jakubów	42	21	61	124	41,33
116	Troszyn	41	30	54	125	41,67
117	Nowe Miasto	38	7	81	126	42,00
118	Krasne	40	19	67	126	42,00
119	Krzynowłoga Mała	41	24	61	126	42,00
120	Mała Wieś	43	17	66	126	42,00
121	Sierpc	48	24	54	126	42,00
122	Kadzidło	38	27	62	127	42,33
123	Czernice Borowe	50	19	58	127	42,33
124	Różan	51	24	53	128	42,67
125	Zakroczym	49	21	60	130	43,33
126	Joniec	41	23	67	131	43,67
127	Gzy	39	24	70	133	44,33

128	Stupsk	51	26	56	133	44,33
129	łków	37	22	75	134	44,67
130	Gostynin	40	19	75	134	44,67
131	Gąbin	45	20	69	134	44,67
132	Odrzywół	32	23	80	135	45,00
133	Trojanów	40	23	72	135	45,00
134	Szczawin Kościelny	47	20	68	135	45,00
135	Nasielsk	47	22	68	137	45,67
136	Świercze	48	17	72	137	45,67
137	Jedlińsk	37	29	72	138	46,00
138	Gniewoszków	42	22	74	138	46,00
139	Chlewiska	43	17	78	138	46,00
140	Wieniawa	43	26	69	138	46,00
141	Borowie	44	20	74	138	46,00
142	Czerwińsk n. Wisłą	44	21	73	138	46,00
143	Zbuczyn Poduchowny	47	25	66	138	46,00
144	Młynarze	44	24	71	139	46,33
145	Czerwonka	45	23	71	139	46,33
146	Łochów	46	20	73	139	46,33
147	Olszanka	47	15	77	139	46,33
148	Płońsk	49	24	66	139	46,33
149	Suchożebry	49	24	66	139	46,33
150	Jastrzębia	44	26	70	140	46,67
151	Latowicz	47	16	77	140	46,67
152	Repki	43	24	74	141	47,00
153	Zwoleń	49	27	65	141	47,00
154	Brudzeń Duży	42	26	74	142	47,33
155	Strzegowo	44	18	80	142	47,33
156	Przasnysz	52	19	71	142	47,33
157	Dąbrówka	44	21	78	143	47,67
158	Sabnie	47	26	70	143	47,67
159	Nowy Duninów	39	23	82	144	48,00
160	Dobre	48	21	75	144	48,00

161	Mokobody	48	26	70	144	48,00
162	Liw	43	19	83	145	48,33
163	Maciejowice	43	21	81	145	48,33
164	Stara Komica	44	18	83	145	48,33
165	Platerów	47	14	84	145	48,33
166	Młodzieszyn	48	20	77	145	48,33
167	Rzewnie	48	25	72	145	48,33
168	Wiśniew	51	23	71	145	48,33
169	Wyszków	40	23	84	147	49,00
170	Wodynie	48	19	80	147	49,00
171	Wyszogród	49	16	82	147	49,00
172	Mszczonów	50	24	73	147	49,00
173	Zatory	41	28	79	148	49,33
174	Wolanów	43	28	77	148	49,33
175	Promna	46	24	78	148	49,33
176	Szydłowo	47	24	77	148	49,33
177	Jabłonna Lacka	42	23	84	149	49,67
178	Mogielnica	50	21	78	149	49,67
179	Obryte	39	20	91	150	50,00
180	Ciepielów	40	26	84	150	50,00
181	Brańszczyk	44	20	86	150	50,00
182	Gołmin-Ośrodek	49	25	76	150	50,00
183	Zabrodzie	36	26	89	151	50,33
184	Białobrzegi	46	26	80	152	50,67
185	Paprotnia	51	27	74	152	50,67
186	Radzanów	47	24	82	153	51,00
187	Boguty-Pianki	44	26	84	154	51,33
188	Załuski	45	22	87	154	51,33
189	Szydłowiec	47	24	83	154	51,33
190	Łaskarzew	49	24	81	154	51,33
191	Szczutowo	46	24	85	155	51,67
192	Gielniów	46	25	84	155	51,67
193	Dzierżąnia	49	21	85	155	51,67

194	Mordy	48	21	87	156	52,00
195	Tłuszcz	51	28	77	156	52,00
196	Sadowne	40	9	108	157	52,33
197	Zawidz	49	28	80	157	52,33
198	Gózd	45	27	86	158	52,67
199	Sterdyń	42	23	94	159	53,00
200	Miedzna	43	20	96	159	53,00
201	Miastków Kościelny	45	23	91	159	53,00
202	Staroźreby	46	19	94	159	53,00
203	Lipowiec Kościelny	53	27	79	159	53,00
204	Pacyna	43	22	95	160	53,33
205	Policzna	46	24	90	160	53,33
206	Bielany	46	26	88	160	53,33
207	Lubowidz	45	24	92	161	53,67
208	Gozdowo	46	25	90	161	53,67
209	Skaryszew	48	30	83	161	53,67
210	Kałużyn	49	19	93	161	53,67
211	Tczów	47	31	84	162	54,00
212	Jednoróżec	48	23	91	162	54,00
213	Szreńsk	47	26	90	163	54,33
214	Orońsko	39	28	97	164	54,67
215	Rusinów	47	26	91	164	54,67
216	Przytyk	50	29	85	164	54,67
217	Wiśniewo	51	23	90	164	54,67
218	Przesmyki	50	26	90	166	55,33
219	Jadów	44	24	99	167	55,67
220	Mochowo	49	27	91	167	55,67
221	Rościszewo	53	22	92	167	55,67
222	Kazanów	45	26	97	168	56,00
223	Magnuszew	46	24	98	168	56,00
224	Wąsewo	51	24	93	168	56,00
225	Domanice	53	25	91	169	56,33
226	Biezuń	59	27	83	169	56,33

227	Baranowo	43	25	102	170	56,67
228	Dzierzgowo	49	29	92	170	56,67
229	Długosiodło	42	24	105	171	57,00
230	Wieczfnia Kościelna	52	25	94	171	57,00
231	Przyłęk	52	29	90	171	57,00
232	Goworowo	46	28	98	172	57,33
233	Lelis	46	29	97	172	57,33
234	Słubice	50	19	103	172	57,33
235	Korczew	52	21	99	172	57,33
236	Nowe Miasto n. Pilicą	50	28	95	173	57,67
237	Huszlew	53	21	99	173	57,67
238	Somianka	46	27	102	175	58,33
239	Andrzejowo	51	25	99	175	58,33
240	Mirów	51	25	99	175	58,33
241	Raciąż	53	28	94	175	58,33
242	Bulkowo	48	25	104	177	59,00
243	Radzanów	48	32	97	177	59,00
244	Rząśnik	42	29	107	178	59,33
245	Łyse	48	25	105	178	59,33
246	Wierzbnio	50	25	103	178	59,33
247	Stoczek	52	23	103	178	59,33
248	Ojrzeń	52	26	100	178	59,33
249	Skórzec	52	26	101	179	59,67
250	Głowaczów	49	28	103	180	60,00
251	Stary Lubotyń	50	25	106	181	60,33
252	Nur	45	26	111	182	60,67
253	Naruszewo	50	22	111	183	61,00
254	Chorzele	53	26	104	183	61,00
255	Klwów	44	28	112	184	61,33
256	Grębków	52	25	107	184	61,33
257	Parysów	57	26	102	185	61,67
258	Stara Błotnica	55	32	99	186	62,00
259	Żuromin	53	25	109	187	62,33

260	Wyśmierzyce	57	27	103	187	62,33
261	Brok	60	25	102	187	62,33
262	Żelechów	56	24	108	188	62,67
263	Zaręby Kościelne	46	28	115	189	63,00
264	Glińnojeck	54	29	106	189	63,00
265	Korytnica	55	24	111	190	63,33
266	Lutocin	48	26	119	193	64,33
267	Grabów n. Pilicą	52	28	114	194	64,67
268	Potworów	50	29	117	196	65,33
269	Siemiątkowo Koziebrodzkie	57	30	110	197	65,67
270	Chotcza	55	27	116	198	66,00
271	Poświętne	56	24	119	199	66,33
272	Drobin	58	28	113	199	66,33
273	Stromiec	52	31	118	201	67,00
274	Ceranów	51	30	122	203	67,67
275	Strachówka	54	27	123	204	68,00
276	Szulborze Wielkie	56	27	121	204	68,00
277	Czarnia	49	32	125	206	68,67
278	Myszyniec	56	33	120	209	69,67
279	Kosów Lacki	61	29	124	214	71,33

Gminy, w których na tysiąc mieszkańców przypada poniżej 25 osób z wykształceniem wyższym:

- 1 – do 20 osób
- 2 – 20–24

- granice województwa
voivodship border
- granice powiatów
powiats borders
- granice gmin
gminas borders

Ryc. 1. Liczba osób z wykształceniem wyższym w gminach miejskich przypadająca na tysiąc mieszkańców w 2002 r.

Typology of towns and communities of Mazovia Voievodship according to education level

Summary

Based on Demographical Census of May 20, 2002 the authors, using simple method -percentage of specific level of education created 4 groups of education: tertiary, those who finished post-Lyceum studies, secondary level and lowest professional level. The highest level of education in all first three groups is characterised for Warsaw and suburbs of Warsaw. The next in line are bigger County Capitals, other County Capitals, communities which are neighboring County Towns and communities where secondary schools are based. The lowest one is characterised for communities located in far distance from Warsaw and from County towns. Also low level of education is characterised for small towns, which were transformed from villages into towns after 1990, and are located outside of Warsaw suburbs. The communities where older generation prevails or where percentage of population under 14 y.o. is high are also low as far as education is concerned.

The authors consider how the differences in education level will influence further development of towns and communities.